

Smigh ta' xhieda - Litwanja

LISTA TAL- KONTENUT

- 1 L-oneru tal-provi
  - 1.1 X'inhuma r-regoli dwar l-oneru tal-provi?
  - 1.2 Hemm xi regoli li permezz tagħhom ċerti fatti jiġu eżentati mill-oneru tal-provi? F'liema każijiet ? Jistgħu jiġu pprezentati provi sabiex jiġi ppruvat li preżunzjoni legali partikolari mhix valida?
  - 1.3 Sa liema livell trid tkun konvinta l-qorti sabiex tagħti sentenza li tissegjes fuq l-eżistenza ta' dak il-fatt?
- 2 Is-smigh tal-provi
  - 2.1 Għas-smigh tal-provi dejjem ikun meħtieġ li jsir rikors minn parti, jew huwa wkoll possibbli li f'ċerti każijiet l-imħallef jisma' l-provi fuq l-inizjattiva tiegħu stess?
  - 2.2 Jekk ir-rikors min-naħa ta' parti għall-ġbir tal-provi jintlaqa', x'isir wara?
  - 2.3 F'liema każijiet il-qorti tista' tiċhad ir-rikors ta' parti għall-ġbir tal-provi?
  - 2.4 X'inhuma l-mezzi differenti biex isiru l-provi?
  - 2.5 X'inhuma l-mezzi biex jingabru l-provi mingħand ix-xhieda u huma differenti mill-mezzi użati biex jingabru l-provi mingħand ix-xhieda tal-periti tal-qorti? X'inhuma r-regoli fir-rigward tas-sottomissjoni ta' provi bil-miktub u ta' perizji /opinjonijiet ta' esperti?
  - 2.6 Hemm xi mezzi ta' prova li huma iktar b'saħħithom minn oħrajn?
  - 2.7 Hemm obbligu li jintużaw ċerti mezzi ta' prova biex jiġu ppruvati xi fatti partikolari?
  - 2.8 Ix-xhieda huma obbligati bil-liġi li jixhdu?
  - 2.9 F'liema ċirkostanzi jistgħu jirrifjutaw li jixhdu?
  - 2.10 Jekk persuna tirrifjuta li tixhed tista' tingħata multa jew tiġi sfurzata tixhed?
  - 2.11 Hemm persuni li ma jistgħux jixhdu?
  - 2.12 X'inhuma r-rwol tal-imħallef u tal-partijiet fis-smigh ta' xhud? B'liema kundizzjonijiet jista' jinstema' xhud permezz ta' vidjokonferenza jew ta' mezzi tekniċi oħrajn?
- 3 Il-valutazzjoni tal-provi
  - 3.1 Meta l-provi ma jkunux inkisbu b'mod legali minn parti, il-qorti jkollha xi restrizzjonijiet meta tagħti s-sentenza tagħha?
  - 3.2 Bħala parti fil-kawża, id-dikjarazzjoni tiegħi tgħodd bħala prova?

1 L-oneru tal-provi

Il-partijiet iridu jipprovdu provi għall-fatti li jkunu l-bażi tad-dikjarazzjonijiet u tar-repliki tagħhom flief fil-każijiet li fihom ma jkollhomx bżonn provi (ara 1.2).

1.1 X'inhuma r-regoli dwar l-oneru tal-provi?

Skont il-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili tar-Repubblika tal-Litwanja (*Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas*), l-oneru tal-provi jaqa' fuq il-partijiet f'kawża. Dawn iridu jipprovdu provi għall-fatti li jkunu l-bażi tad-dikjarazzjonijiet u tar-repliki tagħhom flief fil-każijiet li fihom ma jkollhomx bżonn provi f'konformità mal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili.

Il-qrati kollha jikkunsidraw il-kawzi ċivili skont il-prinċipju tal-kuntradittorju. Kull parti trid tippovdi provi għall-fatti li jkunu l-bażi tad-dikjarazzjonijiet u tar-repliki tagħha flief fil-każijiet li fihom ma jkollhomx bżonn provi.

1.2 Hemm xi regoli li permezz tagħhom ċerti fatti jiġu eżentati mill-oneru tal-provi? F'lema każijiet? Jistgħu jiġu ppreżentati provi sabiex jiġi ppruvat li preżunzjoni legali partikolari mhix valida?

L-Artikolu 182 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili jelenka t-tipi li ġejjin ta' fatti bħala eżentati mill-oneru tal-provi:

- fatti rikonoxxuti mill-qorti bħala għarfien komuni;
- fatti stabbiliti f'sentenzi effettivi fi proċedimenti ċivili jew amministrattivi oħra li fihom il-partecipanti kienu l-istess persuni, flief f'każijiet li fihom sentenza tal-qorti ġġib magħha konsegwenzi legali għal persuni oħra li mhumiex involuti fil-proċedimenti (fatti preġudizzjarji);
- il-konsegwenzi ta' atti personali li jikkostitwixxu reat meta t-tali konsegwenzi jkunu ġew ġudikati f'sentenza effettiva fi proċedimenti kriminali (fatti preġudizzjarji);
- fatti li jkunu preżumibbli skont il-liġi u ma jkunux ikkontestati skont il-proċedura ġenerali;
- fatti ammessi mill-partijiet.

Parti għandha dritt li tammetti fatti li fuqhom tkun ibbażata dikjarazzjoni jew replika ta' parti oħra. Il-qorti tista' tikkunsidra fatt ammess bħala wieħed stabbilit jekk hi temmen li l-ammissjoni tkun konsistenti maċ-ċirkustanzi tal-każ u ma jkunx stipulat mill-parti għall-finijiet ta' qerq, ta' vjolenza jew ta' theddid, jew ma jkunx sar bi zball jew biex tinfeba l-verità.

Ta' min jinnota wkoll li t-tali ċirkustanzi jistgħu jiġu kkontestati billi tiġi ppreżentata evidenza skont il-proċedura ġenerali.

1.3 Sa liema livell trid tkun konvinta l-qorti sabiex tagħti sentenza li tissejjes fuq l-eżistenza ta' dak il-fatt?

Jekk l-evidenza ppreżentata tippermetti lill-qorti tikkonkludi li hemm probabbiltà akbar li ċertu fatt kien jeżisti milli le, il-qorti tagħraf dak il-fatt bħala wieħed stabbilit.

2 Is-smiġħ tal-provi

L-evidenza fi proċedimenti ċivili tisser kwalunkwe *data* attwali li sservi bħala bażi biex il-qorti tiddetermina skont il-proċedura statutorja l-eżistenza jew in-nuqqas ta' eżistenza tal-fatti li jissostanzjaw it-talbiet u l-kontrotalbiet tal-partijiet kif ukoll kwalunkwe fatt ieħor rilevanti biex tintlaħaq deċiżjoni ġusta fil-kawża. *Data* bħal din tista' tiġi stabbilita bil-mezzi li ġejjin: dikjarazzjonijiet tal-partijiet jew ta' terzi persuni (direttament jew permezz ta' rappreżentant), testimonjanzi ta' xhieda, evidenza bil-miktub, evidenza materjali, protokoll ta' spezzjoni, rapporti tal-perit, ritratti u reġistrazzjonijiet b'vidjo u b'awdjo miksuba legalment u forom oħra ta' provi.

Qorti tista' titlob ukoll biex Stat Membru tal-UE jiġbor evidenza jew jipprezentaha b'mod dirett f'konformità mar-Regolament tal-Kunsill (KE) Nru 1206/2001 tat-28 ta' Mejju 2001 dwar kooperazzjoni bejn il-qrati ta' l-Istati Membri fil-kumpilazzjoni ta' xhieda f' materji ċivili jew kummerċjali biex titjeb, tiġi simplifikata u aċċellerata l-kooperazzjoni bejn il-qrati fil-kumpilazzjoni ta' xhieda.

2.1 Għas-smiġħ tal-provi dejjem ikun meħtieġ li jsir rikors minn parti, jew huwa wkoll possibbli li f'ċerti każijiet l-imħallef jisma' l-provi fuq l-inizjattiva tiegħu stess?

Skont l-Artikolu 179 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili, il-partijiet u partecipanti oħra fil-proċedimenti għandhom jipprezentaw l-evidenza. Meta l-evidenza ppreżentata ma tkunx biżżejjed, qorti tista' titlob lill-partijiet u lill partecipanti oħra fil-proċedimenti biex jipprovdu lill-qorti b'evidenza korroborattiva u tiffissa terminu għall-preżentazzjoni tagħha. Qorti hi intitolata wkoll li tiġbor evidenza fuq inizjattiva tagħha stess (*ex officio*), izda biss fil-każijiet previsti mil-liġi.

Qorti hi intitolata skont il-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili biex tikkumpila xhieda fuq inizjattiva tagħha stess waqt li tkun qed tisma' kawzi relatati ma' familji jew ma' impjegji jekk, fl-opinjoni tagħha, din tkun essenzjali biex tiddeċiedi kawża b'mod ġust (l-Artikoli 376 u 414).

Barra minn hekk, l-Artikolu 476 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili jistipula li qorti li tfejji biex tisma' kawzi li jkkonċernaw id-dikjarazzjoni ta' minorenni bħala li għandu kapacià sfiha (emancipat) għandha:

- taħtar istituzzjoni mill-istat għall-protezzjoni tal-minorenni fil-post ta' residenza tal-minorenni biex tipprezenta l-konkluzjoni tagħha dwar il-prontezza tal-minorenni biex jinfurza b'mod indipendenti d-drittijiet ċivili kollha jew iwettaq id-dmirijiet;

- titlob *data* dwar jekk il-minorenni ġieix ikkundannat jew wettaqx xi ksur tal-liġi amministrattiva jew ta' liġi oħra;
- jekk ikun hemm bżonn tistabbilixxi l-livell ta' żvilupp fiżiku, morali, spiritwali jew mentali tal-minorenni, tordna eżami forensiku, psikoloġiku u/jew psikjatriku u titlob kwalunkwe wieħed mid-dokumenti mediċi tal-minorenni jew kwalunkwe materjal neċessarju ieħor biex tagħmel l-eżami;
- twestaq kwalunkwe azzjoni oħra neċessarja biex tnejji għas-smiġħ tal-kawża.

L-Artikolu 582 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili jistipula wkoll li meta tkun qed tiġi kkunsidrata kwistjoni ta' permess għat-trasferiment ta' titolu lill-proprjetà tal-familja, ta' ipoteka tal-proprjetà tal-familja jew ta' aggravar b'xi mod ieħor tad-drittijiet għal dawn, qorti, filwaqt li tqis iċ-ċirkustanzi tal-kawża, ikollha dritt li titlob evidenza mingħand l-applikant dwar is-sitwazzjoni finanzjarja tal-familja (introjtu, tfaddil, proprjetà oħra, obbligazzjonijiet), *data* dwar il-proprjetà tal-familja li tkun qed tiġi trasferita, *data* mis-servizz ta' protezzjoni tad-drittijiet tat-tfal dwar il-ġenituri tat-tfal, il-patti u l-kundizzjonijiet preliminari u l-prospetti ta' eżekuzzjoni tat-tranzazzjoni futura, il-prospetti tad-drittijiet ta' minorenni li jkunu protetti jekk it-tranzazzjoni ma ssejtnx u evidenza oħra.

2.2 Jekk ir-rikors min-naħa ta' parti għall-ġbir tal-provi jintlaqa', x'isir wara?

Biex tikkumpila xhieda (f'konformità mal-Artikoli 199 u 206 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili), qorti tista' titlob lil persuna ġuridika jew fiżika biex tipprezenta evidenza bil-miktub jew materjali, li trid tiġi pprezentata direttament lill-qorti fi ħdan termini fissi. Meta l-persuni fiżiċi jew ġuridici ma jkunux jistgħu jipprezentaw l-evidenza bil-miktub jew materjali mitluba jew ma jkunux jistgħu jagħmlu dan fi ħdan it-terminu ffixsat, dawn iridu javżaw lill-qorti dwar hekk u jindikaw ir-raġunijiet. Qorti tista' toħroġ għal persuna li titlob evidenza bil-miktub jew materjali ċertifikat li jintitola lill-persuna tikseb l-evidenza biex din tkun tista' tiġi pprezentata lill-qorti.

Matul it-tnejjiet għal seduta tal-qorti, imħallef iwettaq ukoll attivitajiet proċedurali oħra li jkunu neċessarji għat-tnejjiet kif xieraq ta' kawża għal seduta l-qorti (jitlob evidenza li ma tistax tinkiseb mill-partecipanti fil-proċedimenti, jikkumpila xhieda fuq inizjattiva tiegħu stess meta l-qorti tkun intitolata tagħmel hekk skont il-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili, eċċ.).

2.3 F'liema każijiet il-qorti tista' tiċhad ir-rikors ta' parti għall-ġbir tal-provi?

Qorti tista' tiċhad evidenza fiċ-ċirkustanzi li ġejjin:

- meta din tkun inammissibbli;
- meta l-evidenza ma tikkonfermax u lanqas ma tiċhad fatti rilevanti għall-kawża (Artikolu 180 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili);
- meta l-evidenza tkun setgħet giet ipprezentata qabel u l-prezentazzjoni aktar tard tagħha twassal biex jittardjaw il-proċedimenti (l-Artikolu 181(2) tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili).

Kwalunkwe dokument jew evidenza oħra li fuqha l-attur ikun qed jibbaża d-dikjarazzjonijiet tiegħu, prova li tħallset miżata tal-qorti u applikazzjonijiet biex tintalab evidenza li r-rikorrent ma jstax jipprezenta, filwaqt li jiġu indikati r-raġunijiet dwar għaliex ma tistax tiġi pprezentata l-evidenza, għandhom jiġu meħmuża mad-dikjarazzjoni tat-talba biex qorti tkun tista' taċċettahom (l-Artikolu 135 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili).

Ta' min jinnota wkoll li qorti tal-appell tiċhad milli taċċetta evidenza ġdida li setgħet giet ipprezentata quddiem qorti ġenerali flief f'każijiet li fihom qorti ġenerali tkun ikaħdet b'mod żbaljat milli taċċetta l-evidenza jew meta l-ħtieġa li tiġi pprezentata tkun qamet wara (l-Artikolu 314 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili).

2.4 X'inhuma l-mezzi differenti biex isiru l-provi?

Kif definit fil-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili, l-evidenza fi proċedimenti ċivili tfisser kwalunkwe *data* attwali li sservi bħala bażi biex qorti ssib skont il-proċedura statutorja jekk jeżistux ċirkustanzi li jissostanzjaw id-dikjarazzjonijiet u r-repliki tal-partijiet kif ukoll kwalunkwe ċirkustanza oħra rilevanti biex tintlaħaq deċiżjoni ġusta fil-kawża. Din id-*data* tista' tinkiseb kif ġej: dikjarazzjonijiet tal-partijiet jew ta' partijiet terzi (b'mod dirett jew permezz ta' rappreżentant), testimonjanzi ta' xhieda, evidenza bil-miktub, evidenza materjali, protokoll ta' spezzjoni u rapporti tal-perit.

Ritratti u registrazzjonijiet b'awdjo u b'vidjo miksuba legalment jistgħu jservu bħala evidenza wkoll.

2.5 X'inhuma l-mezzi biex jinġabru l-provi mingħand ix-xhieda u huma differenti mill-mezzi użati biex jinġabru l-provi mingħand ix-xhieda tal-periti tal-qorti? X'inhuma r-regoli fir-rigward tas-sottomissjoni ta' provi bil-miktub u ta' perizji/opinjonijiet ta' esperti?

L-Artikoli 192 sa 217 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili jistabbilixxu r-regoli li ġejjin li jirregolaw il-metodi għall-kumpilazzjoni ta' xhieda mingħand xhieda u xhieda esperti:

Il-proċedura ta' eżami tax-xhieda

Kull xhud jifharrek biex jidher f'awla tal-qorti u jiġi eżaminat b'mod individwali. Xhieda mhux eżaminati ma jistgħux jibqgħu fl-awla tal-qorti matul is-seduta. Ix-xhieda eżaminati jridu jibqgħu fl-awla tal-qorti sakemm tispicċa s-seduta. Jekk ix-xhieda eżaminati jitolbu hekk, il-qorti tista' tippermettilhom jitolqu mill-awla tal-qorti wara li jkun nstengħu l-opinjoni tal-partecipanti fil-proċedimenti.

Xhud jista' jiġi eżaminat *in situ* jekk ma jkunx jista' jidher quddiem qorti wara li jiġi mħarrek minħabba mard, età kbira, diżabilità jew raġuni sostanzjali oħra rikonoxxuta minn qorti u partecipant fil-proċedimenti li jniedi s-sejha tax-xhud ma jkunx jista' jiżgura d-dehra ta' dak ix-xhud quddiem qorti.

Il-qorti trid tidentifika x-xhud u tispjega d-drittijiet u d-dmirijiet tax-xhud kif ukoll li hu jinżamm responsabbli jekk jigdeb taħt ġurament u ma jissodisfax jew ma jissodisfax kif xieraq kwalunkwe dmir ieħor tiegħu.

Qabel ma jiġi eżaminat, xhud għandu jaħlef billi jqiegħed idu fuq il-Kostituzzjoni tar-Repubblika tal-Litwanja (*Lietuvos Respublikos Konstitucija*) u jgħid: "Jien, (isem sħiħ), b'onestà u b'fidi naħlef li ngħid il-verità mingħajr ma naħbi, inżid jew inbidel xi evidenza". Xhud ġuramentat għandu jiffirma dawn il-kelmiet tal-ħalfa. Il-ħalfa ffirmata tithemeż mad-dokumenti tal-kawża.

Wara li tiddetermina r-relazzjoni tax-xhud mal-partijiet u ma' persuni terzi u ċirkustanzi oħra rilevanti għall-evalwazzjoni tal-evidenza tiegħu (edukazzjoni, okkupazzjoni tax-xhud, eċċ.), il-qorti għandha tordna lix-xhud biex jgħid lill-qorti dak kollu li jaf dwar il-każ u jevita milli jiżvela informazzjoni jekk ix-xhud ma jkunx jista' jispeċifika s-sors tiegħu.

Wara li jixhed, xhud jistgħu jsirulu mistoqsijiet. L-ewwel, xhud jiġi eżaminat mill-persuna li titlob li jiġi mħarrek u minn rappreżentant ta' dik il-persuna. Imbagħad ix-xhud jiġi eżaminat minn partecipanti oħra fil-proċedimenti. Xhud imħarrek fuq l-inizjattiva tal-qorti l-ewwel jiġi eżaminat mir-rikorrent. L-imħallef irid iwaqqaf mistoqsijiet qarrieqa u mistoqsijiet irrilevanti għall-kawża. L-imħallef hu intitolat jagħmel mistoqsijiet fi kwalunkwe waqt matul l-eżami tax-xhud.

Jekk ikun hemm bżonn, fuq it-talba ta' partecipant fil-proċedimenti jew fuq inizjattiva tagħha stess, il-qorti tista' tirrieżamina xhud fl-istess seduta, issejjaħ lix-xhud eżaminat għal seduta oħra tal-istess qorti jew tikkonfronta lix-xhieda kontra xulxin.

F'każijiet eċċezzjonali li fihom ikun impossibbli jew diffiċli li jiġi eżaminat xhud fil-qorti, il-qorti li tisma' kawża tkun intitolata li teżamina testimonjanza bil-miktub jekk, fl-opinjoni tal-qorti u b'kunsiderazzjoni tal-identità tax-xhud u tas-sustanza taċ-ċirkustanzi li dwarhom għandha tingħata testimonjanza, dan ma jkunx ser ikollu effett ta' detriment fuq l-istabbiliment tal-fatti essenzjali tal-kawża. Fuq l-inizjattiva tal-partijiet, xhud jista' jiġi mħarrek għal eżami addizzjonali fil-qorti jekk dak ikun neċessarju biex jiġu stabbiliti l-fatti tal-kawża f'dettall akbar. Qabel ma jixhed, ix-xhud irid jiffirma l-kelmiet tal-ħalfa stipulati fl-Artikolu 192(4) tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili u jitwissa malli jiffirma l-konferma li l-għoti ta' evidenza falza hu reat kriminali. It-testimonjanza bil-miktub trid tingħata fil-preżenza ta' nutar u tiġi ċċertifikata min-nutar.

Eżami tal-esperti

Perizja tinqara għal kulhadd f'seduta tal-qorti. Qabel ma tinqara l-perizja, l-espert (l-esperti) li jagħti l-perizja u jiehu sehem fis-seduta tal-qorti jrid jaħlef billi jqiegħed idu fuq il-Kostituzzjoni tar-Repubblika tal-Litwanja u jgħid: "Jien, (isem sħiħ), naħlef li nwettag id-dmirijiet ta' espert fil-proċedimenti b'onestà u li niproduci perizja imparzjali u motivata fuq il-bażi tal-għarfien espert tiegħi". Jekk eżami jsir barra minn seduta tal-qorti, il-kelmiet tal-ħalfa ffirmata mill-espert jikkostitwixxu parti integrali mir-rapport tal-perit. L-esperti inkluzi fil-Lista ta' Esperti tal-Qorti tar-Repubblika tal-Litwanja (*Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašas*) li ħalfu fiż-żmien li ddaħħlu f'dik il-Lista m'għandhomx bżonn jaħilfu fil-qorti u jitqiesu li twisew li jinżammu responsabbli f'każ li jaqsmu opinjoni u dikjarazzjonijiet foloz.

Qorti hi intitolata li titlob lil espert jispjega l-opinjoni tiegħu b'mod orali. L-ispjegazzjoni orali ta' perizja tiġi inkluzi fil-minuti tas-seduta tal-qorti.

L-esperti jistgħu jsirulhom mistoqsijiet biex jispjegaw jew jissupplimentaw il-perizja. Il-persuna li titlob il-ħatra tagħhom ikollha l-ewwel opportunità li tagħmel mistoqsijiet. Imbagħad espert jistgħu jsirulu mistoqsijiet minn partecipanti oħra fil-proċedimenti. Jekk espert jinħatar mill-qorti fuq inizjattiva tagħha stess, ir-rikorrent ikollu l-ewwel opportunità li jagħmel mistoqsijiet lil espert.

L-imħallfin huma intitolati li jagħmlu mistoqsijiet lil espert fi kwalunkwe waqt matul l-eżami tagħhom.

Il-perizja tiġi pprovduta biss fuq it-talba ta' qorti (u trid tiġi ppreżentata bil-miktub fil-forma ta' rapport tal-perit). Rapport tal-perit irid jinkludi deskrizzjoni dettaljata tal-investigazzjoni mwettqa, il-konkluzjonijiet maħruġa fuq il-bażi tas-sejbiet, u twegibiet motivati għall-mistoqsijiet li tagħmel il-qorti.

Jekk qorti titlob perizja mingħajr rapport tal-perit, il-perizja titqies li hi evidenza bil-miktub ippreżentata minn espert (simili għal partecipanti oħra fil-proċedimenti) jew li hi mitluba mill-qorti taħt il-proċedura stabbilita bil-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili.

L-Artikolu 198 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili jistabbilixxi r-regoli li ġejjin għall-preżentazzjoni tal-evidenza bil-miktub:

L-evidenza bil-miktub tista' tiġi ppreżentata mill-partecipanti fil-proċedimenti jew tintalab minn qorti f'konformità mal-proċedura stipulata mill-Kodiċi.

L-evidenza bil-miktub trid tiġi ppreżentata fil-forma stipulata mill-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili: partecipant fil-proċedimenti li jissostanzja l-kontenut ta' dokument proċedurali b'evidenza bil-miktub irid jehmeż l-originali jew il-kopji (kopji diġitali) ta' dan, kif iċċertifikati minn qorti, minn nutar (jew persuna oħra awtorizzata twestaq dmirijiet notarili), minn avukat li jieħu sehem fil-proċedimenti jew mill-persuna li toħroġ (tirċievi) id-dokument. Qorti tista' titlob, b'inizjattiva tagħha stess jew fuq it-talba ta' partecipant fil-proċedimenti, li jiġu ppreżentati d-dokumenti oriġinali. Talba minn partecipant fil-proċedimenti għal dokumenti oriġinali li għandhom jiġu sottomessi għandha tiġi ppreżentata mat-talba, mal-kontrotalba, mad-dikjarazzjoni tad-difiża jew ma' dokumenti proċedurali oħra tal-partecipanti fil-proċedimenti. Il-partecipanti fil-proċedimenti jistgħu jippreżentaw talba bħal din f'data aktar tard meta l-qorti tagħraf li r-raġunijiet għan-nuqqas ta' preżentazzjoni ta' talba aktar kmieni huma validi jew meta l-ilqugħ tat-talba inkwistjoni ma jittardjax ir-riżoluzzjoni tal-kawża. F'każijiet li fihom parti biss minn dokument tkun relatata mal-kontenut tad-dokumenti proċedurali, il-partijiet rilevanti biss (siltiet, estratti) jistgħu jiġu ppreżentati lill-qorti.

Id-dokumenti proċedurali kollha u l-appendicijiet għal dawn iridu jiġu ppreżentati lill-qorti bil-Litwan ħlief fil-każ ta' ċerti eċċezzjonijiet stabbiliti mil-leġiżlazzjoni. Meta l-partecipanti fil-proċedimenti li lilhom iridu jiġu notifikati d-dokumenti proċedurali ma jkunux jifhmu bil-Litwan, it-traduzzjoni ta' dawn id-dokumenti f'lingwa li huma jifhmu trid tiġi ppreżentata lill-qorti. Meta d-dokumenti li jkunu jridu jiġu ppreżentati jkunu meħtieġa skont il-Kodiċi li jiġu tradotti f'lingwa barranija, il-partecipanti fil-proċedimentni jridu jippreżentaw traduzzjonijiet iċċertifikati ta' dawn lill-qorti f'konformità mal-proċedura legali stabbilita.

Id-dokumenti oriġinali f'fajl tal-kawża jistgħu jiġu ritornati fuq it-talba ta' dawk li jippreżentawhom. F'dak il-każ, il-kopji tad-dokumenti li jridu jiġu ritornati, iċċertifikati f'konformità mal-proċedura stipulata mill-Kodiċi, iridu jinżammu fil-fajl.

2.6 Hemm xi mezzi ta' prova li huma iktar b'saħħithom minn oħrajn?

Skont l-Artikolu 197 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili, id-dokumenti maħruġa minn awtoritajiet tal-istat u municipli li jkunu ġew approvati minn persuni awtorizzati mill-istat fi ħdan il-limiti tal-kompetenza tagħhom u f'konformità mar-rekwiżiti applikati għall-forma ta' dokumenti partikolari jistgħu jiġu kkunsidrati li huma evidenza uffiċjali bil-miktub u għandu jkollhom effett evidenzjarju msaħħaħ. Fatti indikati fl-evidenza uffiċjali bil-miktub jitqiesu li huma pprovati għalkollox sakemm ma jintwerix bil-kontra permezz ta' evidenza oħra fil-proċedimenti, ħlief għal evidenza tax-xhieda. Projbizzjoni tal-użu tal-evidenza tax-xhieda ma tapplikax meta din tkun tmur kontra l-prinċipji ta' rieda tajba, ta' ġustizzja u ta' raġonevolezza. Il-valur probatorju tal-evidenza uffiċjali bil-miktub jista' jingħata wkoll lil dokumenti oħra kif ukoll minn atti leġislattivi.

2.7 Hemm obbligu li jintużaw ċerti mezzi ta' prova biex jiġu ppruvati xi fatti partikolari?

Iċ-ċirkustanzi ta' kawża li jkunu meħtieġa mil-liġi biex jintwerew bil-provi permezz ta' mezzi ta' evidenza ma jistgħux jintwerew bil-provi b'xi mezz ieħor ta' evidenza (l-Artikolu 177(4) tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili).

2.8 Ix-xhieda huma obbligati bil-liġi li jixhdu?

Persuna mħarrka bħala xhud trid tidher quddiem il-qorti u tixhed b'mod veritier. Persuna mħarrka bħala xhud tinżamm responsabbli skont il-liġi jekk tonqos milli tissodisfa d-dmirijiet ta' xhud (l-Artikolu 191), jiġifieri tista' tiġi imposta fuqhom multa.

2.9 F'liema ċirkostanzi jistgħu jirrifjutaw li jixhdu?

Xhud jista' jiċċhad milli jixhed meta t-tali evidenza tkun tikkostitwixxi evidenza kontrih stess, kontra membri tal-familja tiegħu jew kontra qraba li jiġu minnu mill-viċin.

2.10 Jekk persuna tirrifjuta li tixhed tista' tingħata multa jew tiġi sfurzata tixhed?

Meta x-xhieda, l-esperti jew l-interpreti jonqsu milli jidheru f'seduta, il-qorti titlob lill-persuni li jieħdu sehem fil-proċedimenti jekk il-kawża tagħhom tistax tinstema' fin-nuqqas ta' xhieda, ta' esperti jew ta' interpreti u tiddeċiedi li s-seduta tal-qorti se tissokta jew tiġi differita. Meta xhud, espert jew interpretu mħarrekk jonqsu milli jidher quddiem il-qorti mingħajr raġuni valida, dan jista' jkun soġġett għal multa li tasal sa elf lita. Xhud jista' jiġi mgjegħel jidher quddiem qorti wkoll fuq il-baži ta' deċiżjoni tal-qorti (l-Artikolu 248 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili).

2.11 Hemm persuni li ma jistgħux jixhdu?

Il-persuni li ġejjin ma jistgħux jiġu eżaminati bħala xhieda:

- rappreżentanti fi proċedimenti ċivili u amministrattivi jew avukat difensur fi proċedimenti kriminali, dwar ċirkustanzi li jsiru jafu bihom fil-kapaċità tagħhom bħala rappreżentant jew avukat difensur;

- persuni li mhumiex kapaċi jifhmu ċ-ċirkustanzi rilevanti għall-kawża jew jixhdu gústament minħabba diżabbiltajiet fiżiċi jew mentali;
- qassisin, dwar ċirkustanzi miksuba fi qrara;
- il-professjoni medika, dwar ċirkustanzi koperti mis-segretezza professjonali;
- medjaturi, dwar ċirkustanzi li huma saru jafu bihom matul proċedura ta' medjazzjoni konċiljatorja.

Il-liġi tista' tiddefinixxi persuni oħra wkoll.

2.12 X'inhu r-rwol tal-imħallef u tal-partijiet fis-smiġh ta' xhud? B'lema kundizzjonijiet jista' jinstema' xhud permezz ta' vidjokonferenza jew ta' mezzi tekniċi oħrajn?

Wara li tiċċara r-relazzjoni tax-xhud mal-partijiet, ma' persuni terzi u ma' ċirkustanzi oħra rilevanti għall-evalwazzjoni tax-xhieda (l-edukazzjoni, l-okkupazzjoni tax-xhud, eċċ.), il-qorti tistieden lix-xhud biex jgħid lill-qorti dak kollu li jaf rigward il-każ u jevita kwalunkwe informazzjoni jekk ix-xhud ma jkunx jista' jispeċifika s-sors tiegħu.

Wara li jixhed, xhud jistgħu jsirulu mistoqsijiet. L-ewwel, xhud jiġi eżaminat mill-persuna li titlob li x-xhud jiġi mħarrek u minn rappreżentant ta' dik il-persuna, u mbagħad minn parteċipanti oħra fil-proċedimenti. Xhud imħarrek fuq l-inizjattiva tal-qorti l-ewwel jiġi eżaminat mir-rikorrent. L-imħallef irid iwaqqaf mistoqsijiet qarrieqa u mistoqsijiet irrilevanti għall-kawża. L-imħallef hu intitolat jagħmel mistoqsijiet fi kwalunkwe waqt matul l-eżami tax-xhud. Jekk ikun hemm bżonn, fuq it-talba ta' parteċipant fil-proċedimenti jew fuq inizjattiva tagħha stess, il-qorti tista' tirreżamina xhud fl-istess seduta, issejjaħ lix-xhud eżaminat għal seduta oħra tal-istess qorti jew tikkonfronta lix-xhieda kontra xulxin.

F'każijiet eċċezzjonali li fihom ikun impossibbli jew diffiċli li jiġi eżaminat xhud fil-qorti, il-qorti li tisma' kawża tkun intitolata li teżamina testimonjanza bil-miktub meta, fl-opinjoni tal-qorti u b'kunsiderazzjoni tal-identità tax-xhud u tas-sustanza taċ-ċirkustanzi li dwarhom għandha tingħata testimonjanza, dan ma jkunx ser ikollu effett ta' detriment fuq l-istabbiliment tal-fatti essenzjali tal-kawża. Fuq l-inizjattiva tal-partijiet, xhud jista' jiġi mħarrek għal eżami addizzjonali fil-qorti meta dak ikun neċessarju biex jiġu stabbiliti l-fatti tal-kawża f'dettall akbar. Qabel ma jixhed, xhud irid jiffirma l-kelmiet predeterminati tal-ħalfa u jitwissa malli jiffirma l-konferma li l-għoti ta' evidenza falza hu reat kriminali. It-testimonjanza bil-miktub trid tingħata fil-preżenza ta' nutar u tiġi ċċertifikata min-nutar.

Il-partecipazzjoni f'seduti tal-qorti mill-partecipanti fil-proċedimenti u fl-eżami tax-xhieda *in situ* tista' tiġi żgurata permezz ta' teknoloġiji ta' informazzjoni u ta' komunikazzjoni elettronika (permezz ta' vidjokonferenzi, telekonferenzi, eċċ.). Meta jintużaw teknoloġiji bħal dawn f'konformità mal-proċedura stabbilita mill-Ministeru tal-Gustizzja, irid jiġi żgurat li l-partecipanti fil-proċedimenti jiġu identifikati b'mod affidabbli u li d-*data* (l-evidenza) tiġi registrata u ppreżentata b'mod oġġettiv.

Barra minn hekk, l-Artikolu 803 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili jipprovdi għall-possibbiltà li l-qorti tar-Repubblika tal-Litwanja jitolbu lill-qorti ta' stat ieħor biex tuża teknoloġiji tal-komunikazzjoni (vidjokonferenzi, telekonferenzi, eċċ.) waqt li tikkumpila x-xhieda.

3 Il-valutazzjoni tal-provi

Qorti tevalwa l-evidenza fil-proċedimenti f'konformità mal-konvinzjoni tagħha stess fuq il-baži tal-eżami komprensiv u mingħajr preġudizzju tal-fatti ppreżentati fil-proċedimenti u f'konformità mal-liġi.

3.1 Meta l-provi ma jkunux inkisbu b'mod legali minn parti, il-qorti jkollha xi restrizzjonijiet meta tagħti s-sentenza tagħha?

Id-*data* fattwali tiġi stabbilita bil-mezzi li ġejjin: dikjarazzjonijiet mill-partijiet u minn persuni terzi (direttament jew permezz ta' rappreżentant), testimonjanzi ta' xhieda, evidenza bil-miktub, evidenza materjali, protokoll ta' spezzjoni, konkluzjonijiet ta' esperti, ritratti u reġistrazzjonijiet b'vidjo u b'awdjo miksuba legalment u biċċiet oħra ta' evidenza. *Data* fattwali li tikkostitwixxi sigriet statali jew professjonali normalment ma tkunx tista' sservi bħala evidenza fil-proċedimenti ċivili sakemm ma tiġix deklassifikata f'konformità mal-proċedura statutorja. *Data* riċevuta matul proċedura ta' medjazzjoni konċiljatorja ma tistax isservi bħala evidenza fil-proċedimenti ċivili ħlief fil-każijiet previsti mil-Liġi dwar il-Medjazzjoni Konċiljatorja f'Tilwimiet Ċivili.

Ta' min jinnota wkoll li f'konformità mal-Artikolu 185 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili, qorti trid tevalwa l-evidenza fil-proċedimenti f'konformità mal-konvinzjoni tagħha stess fuq il-baži tal-eżami komprensiv u mingħajr preġudizzju tal-fatti ppreżentati fil-proċedimenti u f'konformità mal-liġi. L-ebda evidenza m'għandu jkollha xi effett predefinit fuq qorti, ħlief meta dan ikun previst fil-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili.

3.2 Bħala parti fil-kawża, id-dikjarazzjoni tiegħi tghodd bħala prova?

Iva (ara l-punt 2.4).

Il-verzjoni bil-lingwa nazzjonali ta' din il-paġna tinżamm mill-punt ta' kuntatt tan-NĠE rispettiv. It-traduzzjonijiet saru mis-servizz tal-Kummissjoni Ewropea. Jista' jkun hemm xi tibdil imdaħħal fl-original mill-awtorità nazzjonali kompetenti li jkun għadu ma jidherx fit-traduzzjonijiet. La l-NĠE u lanqas il-Kummissjoni Ewropea ma jaċċettaw ebda responsabbiltà fir-rigward ta' kwalunkwe informazzjoni jew dejta li tinsab jew li hemm referenza għaliha f'dan id-dokument. Jekk jogħġbok irreferi għall-avviż legali sabiex tiċċekkja r-regoli dwar id-drittijiet tal-awtur għall-Istati Membri responsabbli minn din il-paġna.

L-aħħar aġġornament: 21/11/2018